

د ښوونې او روزنې نړيوال ريفورمونه
او د افغانستان راتلونکي ښوونيز نظام

Ketabton.com

امير محمد منصوري

۱۳۸۳ هـ ش

د کتاب پیژندنه :

|||||

د کتاب نوم::

د ښوونې او روزنې نړیوال ریفورمونه

او د افغانستان راتلونکی ښوونیز نظام

لیکوال :: امیر محمد منصوري

د چاپ کال :: ۱۳۸۳ هـ ش کال

ډالۍ

مهربانه مور پلار ته! چې په ټولو خوږو او ترڅو وختونو کې يې په ياديم او د دوی د دعاوو له برکته به مې دغه وړتيا پيدا کړی وي!؛

خوږو اولادونو او کورنۍ ته! چې برسیره پردې چې د دوی د نازولو وخت به مې پدې ليکنه تير کړی وي، د معلمی هنر مې له دوی څخه زده کړی او د گران هېواد د ميليونو ماشومانو د يوې بيلگي په توگه به مې تل د دوی د راتلونکي په هنداره کې د دې کتاب محتويات کتل او ليکل؛ او

د هېواد درنو ښوونکو ته چې د هېواد د راتلونکي نسل روزنه ور په غاړه ده

يې ډالۍ کوم.

د ليکوال خبرې

د هغه بښوونکي څښتن په نوم چې له خټو څخه يې انسان جوړ کړ او هغه ته يې تر ټولو غوره مخلوق ووايه!
تر هر څه د مخه د لوی او قادر ذات الله (ج) شکر ادا کوم چې ماته يې ددې اثر د ليکلو او بشپړولو توفيق را کړ.
هيله لرم چې دغه اثر به د گرانو هېوادوالو لپاره د ښوونې او روزنې په هکله گټور معلومات وړاندې کړي.

که څه هم له پخوا څخه مې د علمي اثارو د ليکلو او ژباړلو نيت درلود، او ځان مې پدې اړه مکلف باله، خو ستړي ژوند مې ددې ارمان لپاره لږه موقع را کوله. پدې وروستيو کلونو کې مې د ښوونې او روزنې په څانگه کې د دوکتورا د ليکلو فرصت پيدا کړ او دغه وخت مې ددې اثر د ليکلو لپاره هم غنيمت وگاڼه.

دغه ليکنه په معاصره نړۍ کې د ښوونې او روزنې، ټولنې او نړيوالې (Globalization) ترمنځ د اړيکو په هکله دي. دا چې نړۍ د يو شان کيدو پخوا روانه ده، نو دغه اړيکې هم د يو شان کيدلو پخوا ټيله کوي. د دغه حرکت نښې نښانې هغه اصطلاحات او مفاهيم دي چې په نړيواله سطحه په ښوونيز و نظامونو کې د ريفورمونو (اصطلاحاتو) په شکل رامنځ ته کيږي.

دا چې دغه اصلاحات څه او د څه په هکله دي او آيا غوښتل کيږي او که تحميليږي او که گډ يا بل شکل لري، پدې کتاب کې تر يوه حده ځيرل شويدي.

ددې ليکنې اساسي موخه (هدف) دا وه چې د ښوونيزو اصلاحاتو په هکله په هېواد کې اړوند مېرستات او افراد غور او بحث کولو ته وهڅوي، تر څو په هېواد کې د ښوونيز نظام د بياروغوني او اصلاحاتو په هکله د هېواد او هېوادوالو په گټه اغيزمن رول ولوبوي. د هېواد په ژبو کې د علمي اثارو ليکل، څو د هېوادوالو لپاره لوستل او پوهه اسانه شي او په نړۍ کې د وروستنيو بدلونونو په اړه معلومات تر لاسه کړي، يې يوه بله موخه وه.

دغه اثر پدې هيله ليکل شوی چې د ښوونې او روزنې په چارو کې دولتي کارکوونکي، پاليسي جوړوونکي، د ښوونې او روزنې مينه وال، د پوهنتونونو استادان، محصلين او په پای کې د هېواد سياستمداران به يې ولولي او د خپلو مربوطه وظيفو او مکلفيتونو په برخه کې به ور ته گټور تمام شي.

پدې هيله چې دغه ليکنه به په هېواد کې د ښوونې او روزنې په اړه د بحث کولو لپاره گټور مطالب وړاندې کړای شي، لوستونکو ته يې له لوی خدای (ج) څخه توفيق غواړم.

له يوې خوا نه د ژبې ماهر يم اونه دې ليکوالۍ اوله بلې خوا د تخنيکي پيچلو مفاهيمو توضيح کول هم گران کار کار وي، نوهيله لرم چې لوستونکی او نقادان مې د دغو معاذيرو له وجې هره ژبني تير وتنه او ابهام په پراخه سينه وزغمی او د بيا سموونې لپاره يې را ته په گوته کړی.

په پای کی د سويډن د کميټي د ښوونې او روڼي د ځانگي له کارکوونکو څخه چه د اوږدي مودي د کار په جريان کي يي ډير څه را زده کړي دي ، مننه کوم. له محترمي پياکار لسن څخه چې ددي کتاب د ډيرو موضوعاتو په هکله يې ښی مشورې راکړيدي، دزړه له کومی مننه کوم.

والسلام

امير محمد منصوري

کابل

۱۳۸۳ / تله / ۰۹

هيله

يو کتاب د ليکونکي د زياتو فکري هلو ځلو محصول وي، نو:

❖ ددې کتاب چاپ د مولف لپاره خوندي دي او هيڅوک يې د ليکونکي له اجازي پرته د چاپولو حق نلري.

❖ ددې کتاب د هيڅ يوي برخي دکاپي ، نقل اويا په بل عبارت اړلوته اجازه نشته، خو يوازي هغه وخت چې د ماخذ په حيث يي يادونه وکړي.

محتويات

.....مخکینی خبرې	
.....لومړۍ برخه	
.....سریزه	
.....د ښوونې او روزنې اړوند ریفورمونه	
.....ریفورمونه د څه شی په هکله وي؟	
.....د ریفورمونو ډولونه	
.....د ریفورمونو عملی کیدل او شرایط	
.....په نړۍ واله قرینه کې د ښوونې او روزنې د اړوند ریفورمونو اساسی مسئلې	
.....د نړۍ والی (Globalization) ځانگړتیاوي	
.....د ښوونې او روزنې د اړخنیو ریفورمونو معیاری مشخصات	
.....غیرمرکزي کیدنه (Decentralization)	
.....د غیرمرکزي کیدني ډولونه	
.....د غیرمرکزي کیدني لپاره لازمي شرطونه	
.....څه شی غیرمرکزي کېږي (محتوي يي)؟	
.....د غیرمرکزي کیدني لپاره دلیلونه	
.....د محلي تصمیم نیوني د عمليي لاسته راوړني (گټې)	
.....شخصي سکتور (Privatization)	
.....د انتخاب امکانات (د خپلې خوښۍ د ښوونې او روزنې امکانات)	
.....په ښوونیزو چارو کې د ولس برخه اخستنه (Participation)	
.....د ارزښتونو ښوونه او روزنه (Values education)	

د ارزښتونو د ښوونې او روزنې د تجدد (بیا رامنځ ته کیدلو) دلیلونه.

د ارزښتونو ښوونه او روزنه د څه شی په هکله وي؟.....

د ارزښتونو ښوونه او روزنه څنگه تدریس کیږي؟.....

په ریفورمونو کې د ارزښتونو د ښوونې او روزنې ځینی مثالونه.....

ښوونه او روزنه د ماشوم د حق په بڼه.....

دوهمه برخه.....

په افغانستان کې د ښوونې او روزنې تاریخ ته یو لنډ نظر.....

په مختلفو دورو کې د ښوونې او روزنې موخي.....

په افغانستان کې د ښوونې او روزنې اړوند ریفورمونه.....

په افغانستان کې د ښوونې او روزنې او سنی حال.....

د افغانستان ښوونیز نظام او نړی وال ریفورمونه.....

سریزه.....

په افغانستان کې غیر مرکزي ښوونیز نظام.....

شخصی سکتور په افغانی ښوونه او روزنه کې.....

د خپلی خوښی ښوونځی او ښوونه او روزنه.....

په افغانستان کې د ښوونې او روزنې په چارو د ولس برخه اخستنه.....

د ارزښتونو تعلیم او تدریس ؟ تجدد ئې.....

ښوونه او روزنه د ماشوم د حق په حیث.....

نتیجه.....

ماخذونه.....

مخکینی خبرې

نړیوالې (Globalization) په بشري ټولنو کې له ژورو او لویو بدلونو نو سره اړیکې لري. دغه بدلونونه د ټولنیزو چارو د تنظیم، د ټولنیزو خدمتونو د عرضه کولو او اړتیاوو د تولید، د ملتونو ترمنځ د اړیکو، د پوهې او معلوماتو د معنې او د دوی د نفوذ د قوت او شکلونو، کلتور او ښوونې او روزنې په اړه رامنځ ته کېږي. که څه هم ټولګی ته به د نړۍ والې اغیزې لانه وی رارسیدلې، خو په لویه سطحه ئې د ښوونې او روزنې نظامونه بدل کړي او نور ئې هم بدلوي. د ښوونې او روزنې ریفورمونه په هر ځای کې لیدل کېږي او دغه ریفورمونه یو ډول ګډې ځانګړتیاوې لري.

د ښوونې او روزنې ریفورمونه د څه شی په هکله وي؟ ولې په عین وخت کې اوولې دا اوس پېښ شول؟ د ریفورمونو ترشا څه دلیلونه وي؟ موخي (اهداف) ئې څه وي؟ تراوسه څه لاسته ځني راغلي دي؟ آیا دغه ریفورمونه یوازې د لویدیځې نړۍ لپاره دي او که ختیځ هم ځینی اغیزمن شوي؟.

پدې راپور کې کونښن شوی چې په دغو پوښتنو باندې په نړۍ واله سطحه د ښوونې او روزنې د ریفورمونو د یو لنډ پس منظر او د هغو د مشخصاتو د لنډې توضیح او بحث او د مختلفو هیوادونو څخه د ځینی مثالونو په وړاندې کولو سره، رڼا واچوله شی. په لومړۍ برخه کې د ریفورمونو لویې برخې په لنډ ډول بیان شوی، ځانګړې دیدګاه وی یې خلاصه شوی او د څېړنو د لاسته راوړنو یو لنډیز وړاندې شوی. په دوهمه برخه کې یې به افغانستان کې په تاریخي اوموجوده حالاتو کې د ښوونې او روزنې په اړه د ریفورمونو په هکله بحث شوی او په هیواد کې د ښوونې او روزنې د نړۍ والو ریفورمونو څه نتایج تر بحث لاندې نیول شوی دی.

هیله کېږي چې دغه راپور به د ښوونې او روزنې د نړۍ والو ریفورمونو د موجوده جریان او لوري (میلان) په هکله معلومات وړاندې کړای شی. غالباً په نژدې راتلونکې کې به د هیواد په ښوونه او روزنه کې ریفورمونه د بحث یوه مهمه اجندا وي ، چې دغه ډول معلومات به په ملي سطحه د ښوونیزو اصلاحاتو په اړه د بحث او مناقشو لپاره یوه لزومه وي. اساسی موخه د ټولو هغو اړخونو او افرادو بحث او مناقشې ته هڅول دي چې د افغانستان په ښوونه او روزنه کې فعالیت کوي او علاقه لري. هیله لرو چې دغه راپور به د افغانستان د ښوونې او روزنې د راتلونکو ریفورمونو په هکله د مباحثو لپاره مرسته وکړای شی. ریفورمونه او د ښوونې او روزنې اصلاحات او احیا بېله شکه یو ضرورت بلل کېږي.

لومړۍ برخه = سريزه

د ښوونې او روزنې مفهوم د ښوونځي تر مفهوم لوی او عام دی. د ټولو ټولنو په ښوونه او روزنه کې نوي نسل ته د ارزښتونو لېږدونه، انفرادي او ټولنیزو گروپونو ته د اخلاقو تفهیم، د کلتور تعمیم، کلتوري میراثونه او د کلتوري معنی گانو سیستم او د ملتونو د عرف او رواج انتقال او تعمیم شامل وي. ښوونه پخپله یو ارزښت او هدف دي، په خاصه توګه د معنوي اړخونو په اړه ځانګړی معناوي لري. ښوونه او روزنه د ټولنیز کیدلو د پروسې یوه برخه ده چې معنی یې دا ده چې موږ څنګه ټولنیز وګړی شو، تر څو په خپله ټولنه کې او له نورو ټولنو سره د ګډ اوسیدلو وړتیا پیدا کړو.

معمولاً د ښوونې او روزنې کلیمه د ښوونځي د کلیمې مترادف ده، کله کله د تدریس د کلمې په معنی هم استعمالېږي. پدې راپور کې ښوونه او روزنه د هغې د اخرنۍ معنی یعنی د ښوونځي او تدریس په معنی استعمال شوي دي.

په عمومي توګه د ښوونې او روزنې څخه توقع دا وي چې لږ تر لږه ماشومانو ته لیک، لوست او حساب ور زده کړي، د ټولنې منل شوی اخلاقي کړه وړه (سلوک) ورزده کړي او د ټولنې په اقتصادي پرمختګ کې برخه واخیستلای شي. له ښوونې او روزنې څخه غوښتنې د ټولنو، وخت او مستقیمو او غیر مستقیمو ګټه اخستونکو په تناسب توپیر لري. په اکثر ټولنو کې توقع کېږي چې ښوونه او روزنه به افرادو ته لوړ ټولنیز دریځ (موقف) ور په برخه کړي.

د ټولنې او ښوونې او روزنې تر منځ اړیکې له مختلفو زاویو کتل کیدای شي. یو اړخ داسې دي چې په ټولنه کې مسلطې او حاکمې سیاسي، اقتصادي او کلتوري نظريې د ښوونې او روزنې په محتوي او جوړښت باندې هم تسلط لري او هغه تعینوي. حاکمې نظريې د تعلیمي نصاب او د ښوونې او روزنې په اداره او تنظیم رغنده (مصممې) اغیزې لري. پدې صورت کې د ښوونې او روزنې رول په ټولنه کې د مسلطو عقیدو زیات تعمیم او تقویه وي.

د ښوونې او روزنې او ټولنې ترمنځ د اړیکو بله نظریه د پورته نظريې بشپړه سرچپه نظریه ده، یعنې د ښوونې او روزنې رول د ټولنې بدلون دي، یعنې ښوونه او روزنه ددې وړتیا لري چې په ټولنه کې حاکمې اړیکې او ټولنیز جوړښت بدل کړي.

بله بشپړه افراطی نظریه داسې ده چې ښوونه او روزنه او ټولنه هیڅ اړیکې نلري او یو پر بل باندې کومې اغیزې نه کوي. یوه منځنۍ نظریه دا ده چې ښوونه او روزنه او ټولنې یو پر بل باندې دوه ازخیزه اغیزې لري. نو ښوونه او روزنه د ټولنیزو هڅو یوه مهمه برخه ده او له ټولنې سره د هر ډول رول او اړیکو په صورت کې د فرد او ټولنې دواړو د پرمختیا لپاره لوی اهمیت لري.

ښوونه او روزنه د هغې د قیمت له اړخه هم ارزښت لري. د ښوونې او روزنې لگښتونه د ټولنو د عمومي بودجو لویه برخه تشکیلوي. په پر مخ تلونکو ټولنو کې د ښوونې او روزنې د وزارت پرسونل تر ټولو لوی دولتي توظیف شوی پرسونل او د ښوونکو معاشونه د ملی بودجو تر ټولو دروند بار وي. د ښوونکو معاشونه د ښوونې او روزنې د بودجې معمولاً ۸۰٪ ۹۰ فیصده تشکیلوي.

ښوونه او روزنه په ټوله نړۍ کې په ډیر ژور ډول د نړۍ والي تر فشار او اغیزې لاندې راغلی ده. هغه نړۍ والي چې پدې اخرو لسیزو کې واقع شوی، د هیوادونو ترمنځ د اړیکو او معاملو له اړخه یو نوی پړاو دی او د یو شمیر مختلفو مسئلو په هکله صورت نیسی. په نړۍ والي کې اقتصادي، تکنالوژيکي، سیاسي، او کلتوري قواوې شاملې وي چې ټولې، خو په خاصه توګه اقتصادي پروسه د آزاد مارکیټ له فلسفې څخه اغیزمنه او ددغې پروسې لخوا اداره کېږي. تکنالوژيکي پرمختګ د بین المللي بریښنايي شبکې Internet او نورو ذریعو پوسیله په لویه پیمانه د معلوماتو په خپرولو او شریکولو کې بدلون راوستی دی په سیاسي مستوی کې د ملی حکومتونو په شکل کې بدلونونه او د حکومتونو د ماموریتونو او حکومت کولو لپاره د نویو لوايحو او مقرراتو وضع کیدل شامل دی. په کلتوري اړخونو کې د نړۍ والي څخه استنباط د معیاري کیدنې، ورته والي او یو شان کیدنې (همجنس کیدنې) په شکل رانښکاره شوی دی. نړیوالی په بنیادي توګه یوه اقتصادي پدیده ده، خو د کلتور او حکومت داری لپاره یو شمیر مهم نتایج لري. اساساً داسې عناصر او قواوې پکې دي چې ټولنیزې ښیګنې، ډیموکراتیکه برخه اخستنه او (د ولس په نسبت) مسرلېت او حسابه یې د توجه وړ ټکي نه وي، خو له بلې خوا د نړۍ والي سره ازادي، ډیموکراسي او اقتصادي وده ملګرې وي.

له اتیایومي (۱۹۸۰م) لسیزې راپدېخوا په ټوله نړۍ کې د ښوونې او روزنې په هکله ریفورمونه رامنځ ته شوي دي. ښوونیز ریفورمونه باید د ټولنې او ښوونې او روزنې د اړیکو انعکاس وکړي او ټولنیز پرمختګونه منعکس کړي. آیا د اخرنیو لسیزو د ریفورمونو پالیسي ګانې د ښوونې او روزنې او ټولنیز پرمختګ د دوه اړخیزو او متقابلو اغیزو مثالونه دي او یا لکه څنګه چې ادعا کېږي، په اساسي توګه د نړۍ والي د فشار نتایج دي؟

د ښوونې او روزنې په ډګر کې چه کوم ریفورمونه د نړۍ په مختلفو هیوادو کې رامنځ ته شوي، که په لویه او که په وړه پیمانه بدلونونه دي، یو ډول ګډې ځانګړتیاوې او ګډې عناصر لري. دوی سره ورته موخي لري، تقریباً یو ډول طریقي پکاروي او جوړښت او محتوی یې تقریباً سره یو ډول او یا دومره سره نژدې وي چې بیل نشي بلل کیدای. دغه سره ورته والي تر یوه حده د ملتونو له یو بل څخه د تقلید او له یو بل څخه د نمونو د قرضولو د میلان نتیجه ده، خو له بلې خوا او تر ډیره حده دغه ورته والي په مجموعی ډول د ټولنو هغه بدلونونه دي چې د نړۍ والي د پروسې تر اغیزو لاندې یې داسې بدلونونه موندلي چې ګډ او سره ورته اجزای لري. ګډې ځانګړتیاوې عبارت وي له: د حکومتونو د رول کمزوري کیدل، د پانګو ازاد انتقال، د آزاد بازار د اقتصاد اصل، د پانګه والي (سرمایه داری) د نظام تعمیم او پراختیا او د معلوماتي تکنالوژي انقلاب او همداراز د کمزورو هیوادونو تجرید او انزوا، د اقتصادي

بازار (مارکيټ) انحصار، د ښوونې او روزنې د مفکورې تعویض د مادام العمرزده کړې په مفکوره او نور. دغو ټولو کیفیتونو د ښوونې او روزنې په محتوی او جوړښت (شکل) باندې په ټوله نړۍ کې اغیزی کړي او دغه اغیزی د ښوونې او روزنې په ډگر کې د اصلاحاتو او ریفورمونو په راوستلو سره ثابت او رامنځ ته شويدي. دغه بدلونونه د ټولنو په ښوونه او روزنه کې د ستونزو د حل لپاره رامنځ ته کېږي، خو د ټولنو د ښونیز نظام برابرول له نړۍ وال ښوونیز کلتور سره هم د دغو بدلونو یوه موخه وي. د دې لپاره چې پر مختلفونکی (غریب) هیوادونه اقتصادي مرستې تر لاسه کړای شي، نو مجبور دي اوږته لږې بله لاره هم ولري، یوازي دا چې باید د نورو

❖ پېښې ❖ وکړې او د ❖ پرمختللو ملتونو ❖ پشان ځان وښی.

پدې لیکنه کې د ښوونې او روزنې د ریفورمونو د مختلفو اصلاحاتو او په نړۍ واله سطحه د هغوی ځینی مثالونه او مختلف اړخونه وړاندې کېږي. وروسته بیا د ❖ د نړۍ والو ریفورمونو ❖ ممکنه نتائج د داسې هیواد لپاره لکه افغانستان، چیرې چې ښوونیز ریفورمونه به غالباً د نژدې راتلونکې مېشتونو د اجندا مهم ټکی وي، خپرل شوي دي. افغانستان لاتراوسه (۱۳۸۴ هـ ش) هم د نسبي ناقراری په حالت کې د انتقالی ادارې لخوا اداره کېږي (عمومي ټاکنې په نژدې وخت کې پلان شوي دي). د میلیونونو ماشومانو لپاره چې اخرنی لسیزی له ښوونې او روزنې څخه بې برخې شوي وو، د ښوونځیو غوښتنه کېږي. نصاب په رښتیني معنی موجود نه دي، خو درسي کتابونه او د ښوونځیو په اونیز درسي پروگرام کې د مضامینو شمیر تل د مختلفو حکومتونو لخوا د بدلون او رابدلونو موضوع ده. د تدریس لپاره بشري قوه (ښوونکی) ډیر کم مسلکي پوهه لري او د عمر له اړخه هم ځوانان ندي.

د یوې لویې مودې لپاره په هیواد کې حکومت نه وو او په لویه برخه کې د ښوونې او روزنې مسرليست د دولت لخوا نه تر سره کیده او د دولت رول غیر دولتي مرسساتو، په خاصه توګه بین المللي غیر دولتي او ټولنیزو مرسساتو اجرا کاوه. د اتیاومي لسیزې له پیل څخه د ښوونې او روزنې دولتي مرسته یوازي په ښارونو کې محدوده وه. په کلیوالو سیمو کې که ښوونه او روزنه موجود وه، هغه هم یوازي لومړنۍ ښوونه او روزنه وه چې تر ډیره حده غیر دولتي مرسساتو په مخ بیوله. دغه وضع بدلیدونکې ده. خو له بلی خوا نړۍ والي هم د هیواد د دولتي چارو په ترسره کولو او ټولنیزو خدمتو په وړاندې کولو کې خپلې اغیزی ښکاره کوي. نو دا چې له یوې خوا زموږ ارزښتونه او نوی په پښو دریدونکي ملت او زموږ اړتیا وي او مجبوریتونه او له بلی خوا قدرت لرونکي نړۍ والي به زموږ په راتلونکې ښونیز نظام باندې څه اغیزی کوي او د دغو قواوو ترمنځ به زموږ د ښوونیز نظام شکل څنګه وي، دغه مسئله د نړۍ په سطحه د ښوونیزو ریفورمونو په رڼا کې تحلیل او څیړنې ته اړتیا لري. پدې لیکنه کې دغه کوښښ شوی خدای (ج) دي وکړي چې تر یوه حده روښانه کوونکي وي.

دوهمه برخه

په افغانستان کې دښوونې او روزنې تاریخي پس منظر

په افغانستان کې د نورو اسلامی ټولنو په څیر ښوونه او روزنه لوي او اوږد تاریخ لري. د اسلام د مبین دین له راتگ سره ښوونه او روزنه تر زرو کلونو اوږد تاریخ لري. د ښوونې او روزنې ننی شکلونه په دریو ډولو وینل کیدای شي: سنتی تعلیمات، اسلامی تعلیمات او عصری یا په بل عبارت غربی ډوله تعلیمات.

۱. سنتی تعلیمات

په افغانستان کې کرنیزو یا مالدارۍ ټولنو د خپل پایښت لپاره د اړوندو مهارتونو د لېرولو لپاره د ښوونو مختلفې سنتی لارې له ډېرې پخوا زمانې څخه رواج کړې وې. له یوه نسل څخه بل نسل ته د مهارتونو، ارزښتونو، کلتور، رواج او عقایدو لېږدول معمولاً په شفاهی توگه د منظمو او یا منثورو کیسو په ډول ترسره کیده او هم ترسره کیږي. افغانی ټولنه د لیک لوست له ټیټې سطحې سره سره د کیسو او شعرونو ویلو ډېر اوږد او ژوندی تاریخ لري؛ د ډېر پخوانی کلاسیک ادب ډېری کیسې او شعرونه تر دې دمه خوله په خوله رارسیدلی او د ډېرو خلکو په یاد وې. کیسې معمولاً اخلاقی پیغامونه انتقالوی او له ماشومانو (او نورو اوریدونکو) څخه یې توقع دا وی چې دوی هغه څه زده کړي چې غوښتل کیږي او د فرد مسئولیت او کړه وړه د نورو په مقابل کې پکې وي. پټې اوښکاره موخې یې انساني ښیځنې لکه ریښتینولي، زړه سواندوالی، احترام او همدردی او نوروې. ماشومانو ته د کورنۍ یووالی، اطاعت، مرستې، له نورو سره د خپلې پوهې د شریکولو، د هر ډول تیری په مقابل کې جگړه کولو او دریدلو او د انصاف او عدالت لپاره د مبارزې کولو زده کړې ورکولو کیږي.

په سنتی ښوونه او روزنه کې اسلامی تعلیمات هم شامل وي او په ورځني ژوند پورې اړوند اسلامی معلومات پکې وي: داسې ښیځنې لکه سخاوت، میړانه، زړه سوی او میلمه یالنه د یو ښه مسلمان د صفتو په بڼه بلل کیږي او د زده کړو لویه برخه جوړوي. د اسلام د تاریخ او د حضرت محمد "ص" د ژوند حالت هم په سنتی ښوونه کې شامل وي.

2. اسلامی ښوونه او روزنه

نننۍ اسلامی ښوونه او روزنه په جوماتونو او مدرسو کی په تدریس باندې مشتمله ده. جومات دکلي ټولو وړو ماشومانو (نجونو او هلکانو) ته اسلامی لومړنۍ ښوونه او روزنه برابروي. ټول هغه ماشومان چې عمر یې

دڅلورو او شپږو کلونو تر منځ وي، هره ورځ جومات ته ځي او يو يا دوه ساعته له ملا څخه اسلامي لومړني درسونه وايي (معمولاً بې له معنا څخه). داسلام پنځه بناوي ، دلمانځه رکنونه او شرطونه او اسلامي ارزښتونه ځينې زده کوي . د مسلمانانو په حيث پر ماشومانو شفقت او پر هغوی باندې لطف او لورینه دهر مسلمان دنده بلل کېږي. که ښوونځی نه وي ، يوازې هلکان تر نه يالس کلنۍ وروسته کولای شي په جومات کې درس ووايي.

مدرسې زموږ په هېواد کې يو اوږد تاريخ لري . نارینه زده کوونکي (طالبان) پر اسلامي مضمونونو سربيره عربي ژبه ، منطق ، بديع ، بيان ، ادب او شعر هم زده کوي . ټول مربوط کلی دمدرسې د چلولو مسئوليت لري . يو زده کوونکی دمدرسې دبيلابيلو مضمونونو دټاکلي شمير کتابونو تر زده کړې وروسته ملا بلل کېږي . محدود شمير ثانوي مدرسې د دولت له لوري هم اکمالېږي . دغه مدرسې شپږ ټولگي لري چې له هغه څخه تر فراغت وروسته زده کوونکي کولای شي چې دکابل پوهنتون دشرعياتو يا حقوقو په پوهنځي کې شامل شي.

ددولتي اسلامي ښوونې او روزنې او مدرسو هدف ټولنې ته دقاضيانو ، دولتي کدرونو او داسلامي مضمونونو دښوونکيو وړاندې کول دي . نجونې له رسمي اسلامي ښوونې اوروزنې څخه تلل مستثنا يا جلا وې . د نجونو لپاره په جومات کې دلومړنۍ ښوونې او روزنې تر حاصلولو وروسته، داسلامي ښوونې او روزنې دحاصلولو يوازينی ځای لومړنۍ ښوونځی وي- خوچې نجونو ته دغه زمينه برابره وي اويا يې ميندې او پلرونه ورته ، هغه څه چې معمول دي ، په کورو کې تدريس کړي.

3. عصري ښوونه او روزنه

عصري ښوونه او روزنه په افغانستان کې يوه نوې پديده ده. دهلکانو لپاره لومړنی ښوونځي لومړی ځل په ۱۹۰۳م کال او د نجونولپاره په ۱۹۲۱م کې په کابل کې جوړشو . لومړني او ثانوي ښوونځي هيڅکله خصوصي شوي ندي، خو اسلامي ښوونه او روزنه مدام خصوصي او وړيا وه . عصري ښوونه او روزنه سره له دې چې دانکشاف له پاره يې بهرنۍ مرستې لرلې ، دشلمې پيړي تر نيمايي پوری ډيره ورو روانه وه. په ۱۹۷۰م کلونو کې دمکتب د عمر دماشومانو نژدې دريمه برخه په لومړنيو ښوونځيو کې شامله وه، چې ۷% يې نجونې وې . خو په کابل کې بيا ۳۵ % زده کوونکي نجونې وې ، په داسې حال کې چې په کليو کې نجونو ته دزده کړې کومه زمينه نه وه برابره.

له لومړنۍ ښوونځي څخه نيولې تر لوړو زده کړو پورې په وړيا توگه دعصري ښوونې او روزنې يوازينې مسئول دولت و . ښوونې او روزنې په افغانستان کې مدام يو مرکزي نظام درلود، دښوونې او روزنې ولايتي ادارې يوازې دپوهنې دوزارت استازې وې ❖ نيغ په نيغه يې خپل کوم قدرت او واک نه درلود.

دښوونې او روزنې له نظره، د افغانستان په تاريخ کې د ناآراميو او پاڅونونو په بهير کې، په ټول نوي تاريخ کې، درې موضوعگانۍ ډيرې مهمې دي:

په ښوونه او روزنه کې د اسلام نقش

دنجونو له پاره ښوونه او روزنه

د اسلامي ښوونې او روزنې دولتي کنترول

امان الله خان چې په کال ۱۹۲۰م کې په افغانستان کې د ښځو له پاره ښوونه او روزنه پلې کړه، دنجونو لپاره د ښوونځيو په جوړولو او پر ديني مدرسو د کنترول حاصلولو له کبله د سختو مخالفتونو په نتيجه کې جلا وطنۍ ته اړ شو.

په ۱۹۷۸م کې چې کمونستانو د افغانستان واکي غصب کړې، د ښوونې او روزنې پخوانی نصاب، چې پر اسلام (په ټولنه کې د اسلام نقش او د هر فرد له پاره د اسلام اهميت) بناو، د شوروي تر اغيز لاندې نوي نصاب باندې بدل شو. دغه نوی نصاب د اسلامي ارزښتونو او افغاني فرهنگ په ضد وپيژندل شو. د دغه نصاب په ضد غبرگونونو، په تيره بيا په کليو کې، شدت وموند. خلکو له ښوونځيو څخه په لومړي قدم کې دنجونو او په دويم قدم کې دهلکانو په ايستلو پيل وکړ.

د شوروي پر ضد د جهاد په بهير کې (۱۹۷۹ ۱۹۹۲م) غير دولتي نړيوالي مرسې په افغانستان کې د ښوونې او روزنې د پروسې په وړاندې بيوولو کې راگډې شوې. ورپسې جوخت په دغه وخت کې، په افغانستان کې د ښوونې او روزنې دوه موازي نظامونه رامنځته شول، چې يو يې په ښاري سيمو پورې تړلی حکومتي نظام و او بل يې په کليوالي سيمو پورې تړلی غير دولتي نظام وو.

دمجاهدينو تر کنترول لاندې سيمو کې د برابرۍ شوې ښوونې او روزنې يوه نتيجه د نجونو د ښوونځيو پيژندگلوې وه. په دغو ښوونځيو کې د نجونو شميره ورځ په ورځ زياتيده. يوازې کوی دليل يې هغه درسي کتابونه وو چې افغانانو د اسلامي او افغاني ارزښتونو په رڼا کې ليکلي وو او ورسره ورسره يې نوې پيدا گوډي لرله.

تر ۱۹۹۶م وروسته د افغانستان ډيره زياته برخه د طالبانو تر واک لاندې وه او يوه حکومتي اداره يې پکې جوړه کړې وه. دغې ادارې کونښن وکړ چې يوې نوی تعليمي نصاب، چې ډير اسلامي مضمونونه يې لرل، پلي کړي. په نويو مدرسو کې له تدريس څخه د طالبانو هدف داو چې زده کوونکي يوه سمه او کره اسلامي نظريه (= طالبان) زده کړي او په عين حال کې په نويو مضمونونو کې تربيه شي، چې دعصري ښوونې او روزنې د زده کوونکو مقابله وکولای شي. له همدې امله يې دانگليسي ژبې مضمون له نورو مضمونونو سره (داړونده ښوونکي دشته والي په شرط) ور

معرفي کړي وه. په ښوونځيو کې د نجونو گډون يې ناروا بللی و. خو دغې ناروا زياتره په ښارونو پورې تړاو درلود، په کليوالي لومړنيو ښوونځيو کې د نجونو شميره مخ په زياتيدو وه.

د ۲۰۰۱ م کال په پای کې د طالبانو د نظام تر ړنگيدو وروسته، په تيره بيا د ۲۰۰۲ م کال په جون کې د منځمهاډې ادارې له رامنځته کيدو سره جوخت نجونو بيرته ښوونځيو ته، په تيره بيا په ښارونو کې، مخه کړه. همدغه راز، په کليوالي سيمو کې هم په ښوونځيو کې د نجونو شميره زياته شوه. يو نوی تعليمی نصاب چې اسلامي مضمونونه په کې تر پخوا پوره کم شوي دي، په لومړنيو ښوونځيو کې معرفي شو.

ميندې او پلرونه اوس هم باور لري چې د ښوونځيو بريليکونه اود پوهنتون ډيپلومې يې له اولادونو سره د ښه ژوند، ټولنيز دريځ او تجربې په ترلاسه کولو کې مرسته کوي. والدين او ټولنه غواړي چې ماشومان يې زده کړه وکړي او د ټولنې، ملت او نړۍ يوشه تبعه يا غړی ځينې جوړ شي. اسلامي ښوونه او روزنه په دې لړ کې ډيره مهمه گڼله کيږي. ميندې او پلرونه غواړي چې اولادونه يې اساسي اسلامي ارزښتونو او سنتي علومو ته درناوی زده کړي. ښوونځي بايد دمیندو او پلرونو غوښتنو ته ځواب ووايي. که نه، نو ښوونه او روزنه به مخ په شا ولاړه شي. په تيره بيا په کليوالي سيمو کې. دا يو مهم درس دی چې تاريخ موږ ته راکړی دی!

نتیجه

نړیوالی (Globalization) د خلکو د ژوند ډول بدلوي دا چه د نړۍ په کوم گوټ کې اوسو، ډېر توپیر نلري او هر چیرې خپلې اغیزې لري. نړیوالی زموږ د ژوند په اقتصادي، تخنیکي، سیاسي او کلتوري اړخونو باندې اغیزې کوي. د نړیوالی د پرمختللو قوتونه په عمده ډول اقتصادي، د پانګوالی د نظام توسعه او د آزاد بازار مفکوري دي. هغه قوتونه چې نړیوالی په مخ بیایی، د هېوادونو د ښوونې او روزنې په نظامونو کې بدلون راوستل غواړي او یوه ښه یې داده چې د ښوونې او روزنې په محتوی او ساختمان دواړو کې د نړۍ په گوټ گوټ کې مشابه بدلونونه او اصلاحات عملي کېږي. نړیوالی حکومتونه دې ته اړ باسي چې ښوونې او روزنې ته پراختیا ورکړي، څرنگوالی یې ښه کړي او په عین حال کې په خپلو ښوونیزو دولتي لګښتونو (تخصیص) کې کمښت راولي. غیر مرکزي کیدنه د دغې ماجرا د حل لپاره د یوې وسیلې په توګه عملي کېږي.

د نړیوالی بنیادي مفکوره یعنی د آزاد بازار اصل ځکه په ښوونه او روزنه کې د رقابت اصل ته جایز بولي چې دغه اصل به اغیزمنتوب ښه کړي؛ د ښوونځیو په محلي سطحه اداره کولو ته ځکه اجازه ورکوي، چې د هغه په نتیجه کې به د ښوونیزو چارو په ګټورتیا کې ښه والی رامنځته شي؛ او بالاخره په محلي سطحه د ښوونځیو تمویلول ځکه ښه بولي چې د منابعو ښه ترا سمون به رامنځته کړای شي. برسیره پردې داسې انګیرله کېږي چې د ښوونځیو کیفیت به هغه وخت ښه وي، چې د محلي اړتیاو سره سم برابر شي. د مختلفو ښوونځیو ترمخ د انتخابولو امکانات، شخصي ښوونځي او په ښوونیزو چارو کې د ولس برخه اخیستنه د ښوونیزو اصلاحاتو (ریفورمونو) اړیني اجزا وي دي.

په ځانګړې توګه د دریمې نړۍ په هېوادونو کې ښوونیز ریفورمونه تر ډېره پورې د نړیوال اقتصاد د فشارونو اغیزې منعکسوي. په ښوونیزو اصلاحاتو کې یو نسبتاً متناقض عنصر د ارزښتونو (یا اخلاقي زده کړو) تجدد او بیا احیا وي. دغه تجدد د مختلفو دلایلو له مخې د ختیځې او هم لویديځې نړۍ په هېوادونو کې پېښ شوي وي.

ښوونه او روزنه د ماشوم د حق په حیث، مساوات او د ښوونیزو چارو ښه ترا اغیز منتوب او ګټور توب د ښوونیزو ریفورمونو اساسي ناري (شعارونه) وي. تراوسه پورې څېړنو د دغو شعارونو د موخو (اهدافو) عملي نښې نښاني ندي جوتي کړي او په سرچپه ډول، داسې نښې نښاني لیدل شوي چې ټولنیز توپیرونه زیات شويدي. مالي اغیزمنتوب په لږه اندازه ښه شوی وي.

د شخصي ښوونځیو او یا د هغو ښوونځیو چې ولسي برخې اخستنې لوړه درجه لري، ګټورتوب هم ندی ثابت شوی او د مختلفو ښوونځیو ترمخ د انتخاب امکانات هم معمولاً د ټولنې د مستعید قشر په ګټه تمام شوی دی.

د ارزښتونو د ښوونې تجدد بيا د مدني ښوونو په ديني تعليماتو د اړولو او يا په عمومي توگه د غربي ارزښتونو په مقابل کې د عکس العمل په شکل ښکاره شويدي **❖** لږ تر لږه په اسيائي او اسلامي هېوادونو کې.

په افغانستان کې پخواله دې چې د غير مرکزي کيدنې په مسئله بحث وشي، نور د پام وړ ډېرمهم مسايل دي. لومړی شی چې بايد توجه ورته وشي هغه د يوې جامع تعليمي پاليسي جوړول دي چې د ښوونيز نظام د دوام مسئله يې بايد اساسي موخه وي. ددغه ډول پاليسي لپاره بايد څيړني، د اړتياوو ارزونې، غوښتنې، منابع او نور ترسره شي.

که څه هم د ښوونې او روزنې د پراختيا په هکله ډير پرمختگونه شويدي، اما بيا هم دغه مسئله يوه ستونزه ده. په هېواد کې د ښوونځي د عمر د پنځو ميليونو په شاوخوا کې ماشومانو، لږ او ډېر دری کاله پخوا د ښوونځي ډېر لږ امکانات درلودل. او غالباً هيڅ يو هېواد به په نړۍ کې ددې وړتيا ونلري چې دغه ډول يوه ستونزه سمدلاسه په دومره لنډ وخت کې حل کړي او په ميليونو ماشومانو ته د باکيفيته ښوونځيو امکانات برابرکړي او د يوې تعليمي دورې لپاره يې په ښوونځيو کې وساتي.

پدغو شرايطو کې د ښوونيزو چارو د پراختيا لپاره تر ټولو مخته پلان او د هغه مطابق د ملي مالي منابعو په لاس راوړلو او برابرولو ته لويه اړتيا ليدل کيږي.

افغانستان د يوه جگړې ځپلې هېواد په حيث به تر ډېره پورې په بانديني وړيا مرستو تکیه کوي، اما له اوس څخه ددې اړتيا ليدله کيږي چې پدې هکله فکر وشي چې بايد څنگه کورنيو عايداتي منابعو ته وده ورکړه شي چې ترڅه وخت وروسته بانديني مرستو ته دغه اړتيا له منځه ولاړه شي. هغه متل دي چې **❖** قرضدار اړ وي. **❖**

ددې لپاره چې د امکان تر حده ډېرو ماشومانو ته د ښوونې او روزنې امکانات تيار کړل شي، په مرکزي سطحه ملي پلان ته اړتيا ليدل کيږي. په مرکزي سطحه د پلان جوړولو په صورت کې هم، محلي ذيعلاقه عناصرو ته په ښوونيزو چارو او د ښوونځيو په چلولو کې لويه ونډه ورکول کيدای شي. د هېواد په متشسته وضع کې قوی مرکزيت ته په غير مرکزي نظام باندې ترجيح ورکول کيږي. د غير دولتي مرساتو د چارو او ونډې همغاړي کول او تنظيمول په مرکزي اداري پورې مربوطه مسئله ده. د نړيوالې ټولنې له مالي او تخنيکي مرستو څخه د هېوادوالو په گټه اغيزمنه استفاده کول د ټولو خواوو په گټه ده او يوه ضروري مسئله بلل کيږي. لازمه ده چې ددې کار لپاره مناسب تدبيرونه وسنډول شي.

د هېواد د ښوونې او روزنې د اوږد مهاله پاليسي د جوړولو لپاره دې ته اړتيا ده چې د جوړولو په پروسه کې ئې غښتلي ذيعلاقه خوا وي ونډه ولري. پدې هکله موجوده تجربې او د نورو څيړنو نتايج گټور او لازم بلل کيږي. د ولسونو تجربې بايد له پامه ونه غورزولی شي، بلکه راټولي او نورو ته انتقال شي. د شخصي سکتور لپاره بايد د اسلامي تعليماتو ټولنيزي تجربې او د غير دولتي موسساتو تجربې تحليل او وارزول شي.

د تیرو لسیزو د تجربو راتولو ته لویه اړتیا ده ❖ د مثال په ډول د ښوونځیو محلي شوراګانې، محلي اداري سیستمونه، د غیر دولتي مرسساتو اداري سیستمونه. د داخل الخدمت د روزنې کورسونه او نور. په راتلونکي کې د ښوونیزو اصلاحاتو د پلانونو لپاره د دغه ډول معلوماتو راتول ډېر ګټور بریښي. دا چې د هېواد ښوونه او روزنه به تر کومه حده د داسې نړیوالو ❖ ښکلیو ❖ مفاهیمو، لکه اغیزمنتوب، ګټورتیا، مساوات، ازادي او نورو تر سیوري او اغیزې لاندې راشي، به په راتلونکي کې ووینو.

سره له دې چې د هېواد ښوونیز لګښت (د لومړنۍ دورې د یوه زده کوونکي یو کلن تعلیمي لګښت ۲۰-۳۰ امریکایي ډالره دی) په نړۍ کې تر ټولو ټیټ لګښت ښیي، خو بیا هم په نژدې راتلونکي کې داسې نه بریښي چې ملي مرکزي عایدات به ښوونیز لګښت پوره کړای شي، نو ځکه د یوه منځنۍ مودل لټه په کار ده، چیرې چې به لګښتونه د مرکزي او سیمه ایزو ادارو ترمنځ شریک شوی وي.

د ښوونځی پریښودلو او د ناکامیو ډیره لوړه فیصدي دا حقیقت را په ګوته کوي چې د مالي اغیزمنتوب لپاره د دغو عواملو د ښیګڼې لپاره ډېر څه په کار دي او د دغو دو مسئلو ښیګڼه به ډیره ګټه ورسوي.

د جنګیانو د ښوونې او روزنې لپاره، که څه هم قانوني مواع نشته، خو ډېري ستونزې لا په مخکې دي. د خپلي خوښي د ښوونځیو د انتخابولو حق د ښوونځیو او حتی درسي کتابونو په اړوند لا د هېواد د راتلونکي په افق کې هم نه بریښي او لا تر اوسه د بحث موضوع نشي کیدای.

اسلامي تعلیمات او غربي ډوله ښوونه او روزنه په هېواد کې نه جلا کیدونکي دي. د نورو اسلامي هېوادونو په ډول په هېواد کې هم ❖ په نوی نړیواله قرینه کې، د معتبرې پوهې او کلتور تعریف یوه متنازع فیه مسئله ده او ښوونځی د دغې مناقشي محور دی (xvii ❖ مخ).

ولله علی ما نقول وکیل

ماخذونه

د افغانستان اساسي قانون ۱۳۸۳ هـ.ش.

امير محمد منصوري، ۲۰۰۰م، دست آوردهاي آموزشي و عوامل موثر بر آن از شاگردان در مكاتب افغانستان، تيسيس ماستري، پوهنتون ستاكهولم.

جميل الرحمن كامگار، ۱۳۸۲هـ.ش، تاريخ معارف افغانستان، بنگاه انتشارات ميوند، كابل.

حبيب الله رفيع، ۱۳۷۷ هـ.ش، په افغانستان كي د عصري ښووني او روزني پيل او پراختيا، د افغانستان د څيړنو مركز، پيښور.

عزیزالدین آماج، ۱۳۷۰ هـ.ش، په افغانستان كي د ښووني او روزني لنډه تاريخچه، كابل، د ښووني او روزني خپرونه.

معارف افغانستان از سال ۱۳۴۰ هـ.ش، وزارت معارف افغانستان، كابل

Abu-Duhou, I. (1999). School-Based Management. Paris: UNESCO/IIEP.

Arnove et al (1999). Reframing Comparative Education. The Dialectic of the Global and the Local. In R.F. Arnove and C.A. Morres (eds). Comparative Education. The Dialectic of the Global and the Local. Boulder: Rowman & Littlefield Publishers Inc.

Ban,T. & Nishino,M. (2001). Japan: Educating for Sound Mind. In: W. K., Cummings, M.T., Tatto, & J., Hawkins (eds). Values Education for Dynamic Societies: Individualism or Collectivism. Comparative Education Research Centre. The University of Hong Kong.

Beare, H. (1993). Different Ways of Viewing School-site Council: Whose Paradigm Is in the Use Here? In H. Beare and W.L. Boyd (eds). Restructuring Schools. An International Perspective on the Movement to Transform the Control and Performance of School. London: The Falmer Press.

Bray, M. (1999). Control of Education: Issues and tension in Centralisation and Decentralisation. In R.F. Arnove and C.A. Morres (eds). Comparative Education. The Dialectic of the Global and the Local. Boulder: Rowman & Littlefield Publishers Inc.

- Carnoy, M. and McEwan, P.J. (2001). Privatisation Through Vouchers in Developing Countries: the Cases of Chile and Colombia. In H.M. Levin (ed.). Privatising Education. Can Marketplace Deliver Choice, Efficiency, Equity and Social Cohesion? Boulder: Westview Press.
- Carnoy, M. (1999). Globalisation and educational reforms: what planners need to know. Paris: International Institute for Educational Planning.
- Carnoy, M. (2002). Foreword. In H. Daun (ed.). Educational Restructuring in the Context of Globalisation and Local Demands. New York: Routledge/Falmer.
- Cranley, M.E., Pinpradit, N. & Sintoovongse, K. (2001). THAILAND: BEYOND MATERIALISM. In: W. K., Cummings, M.T., Tatto, & J., Hawkins (eds). Values Education for Dynamic Societies: Individualism or Collectivism. Comparative Education Research Centre. The University of Hong Kong.
- Cummings, W., K., & Hawkins J., Tatto, M.,T. (2001a). THE REVIVAL OF VALUES EDUCATION IN THE PACIFIC BASIN. In: W. K., Cummings, M.T., Tatto, & J., Hawkins (eds). Values Education for Dynamic Societies: Individualism or Collectivism. Comparative Education Research Centre. The University of Hong Kong.
- Cummings, W., K. (2001b). THE FUTURE OF VALUES EDUCATION IN THE PACIFIC BASIN. In: W. K., Cummings, M.T., Tatto, & J., Hawkins (eds). Values Education for Dynamic Societies: Individualism or Collectivism. Comparative Education Research Centre. The University of Hong Kong.
- Daun, H. (2002a). Conceptualisation and Results of Educational Restructuring. In H. Daun (ed.). Educational Restructuring in the Context of Globalisation and Local Demands. New York: Routledge/Falmer.
- Daun, H. (2002b). Globalisation and National Education Systems. In H. Daun (ed.). Educational Restructuring in the Context of Globalisation and Local Demands. New York: Routledge/Falmer.

Daun, H. (2002c). Global Forces and Local Drives: The School in Decentralization. Paper presented at the conference "Economic Globalization & Education Reform" organised by the International and Comparative Education Research Institute at Beijing Normal University, Beijing, China, October 14-16, 2002 Beijing University.

Daun, H. (2003a). World System, Globalization and Governance. In H. Daun (ed.). World System, Globalization and Educational Change (Eight Cases). Stockholm: Stockholm University.

Daun, H. (2003b). Some Trends in Development, Research and Education. In H. Daun (ed.). World System, Globalization and Educational Change (Eight Cases). Stockholm: Stockholm University.

Duffield, M. (2002). Reprising Durable Disorder: Network War and the Securitisation of Aid. In: B. Hettne and B., Oden, (eds). Global Governance in the 21st Century: Alternative Perspectives on World Order. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

Guthrie, J.W. and Koppich, J.E. (1993). Ready, A.I.M, Reform: Building a Model of Education Reform and 'High Politics'. In H. Beare and W.L. Boyd (eds). Restructuring Schools. An International Perspective on the Movement to Transform the Control and Performance of School. London: The Falmer Press.

Fullan, M. (2001). The New Meaning of Educational Change. 3rd Edition. London: Teachers College Press.

Han, C., Chew, J., Tan, J. (2001). Singapore: Values Education for Knowledge-Based Economy In: W. K., Cummings, M.T., Totto, & J., Hawkins (eds). Values Education for Dynamic Societies: Individualism or Collectivism. Comparative Education Research Centre. The University of Hong Kong.

Hawkins, J., Nanzhou, Z. and Lee, J. (2001). China: Balancing the Collective and Individual. In: W. K., Cummings, M.T., Totto, & J., Hawkins (eds). Values Education for Dynamic

Societies: Individualism or Collectivism. Comparative Education Research Centre. The University of Hong Kong.

Hettne, B. (2002). In Search of World Order. In: B. Hettne and B., Oden, (eds). Global Governance in the 21st Century: Alternative Perspectives on World Order. Stockholm: Almkvist & Wiksell International.

Kanayev, A. and Daun, H. (2002). Nationalism and Educational Transition in Central Asia. In H. Daun (ed.). Educational Restructuring in the Context of Globalisation and Local Demands. New York: Routledge/Falmer.

Karlsson, P. (2001). Wastes or Gains? A Discussion about 'Educational Wastage' with examples from Afghanistan. MA thesis, Stockholm University.

Karlsson, P. and Mansory, A. (2003). Islamic and Modern Education in Afghanistan - Conflictual or Complementary? In: H. Daun (ed.). Muslim Education Strategies in the Context of Globalisation. Leiden: Brill's Academic Publishers (in press).

Lickona, T. (1996). Eleven Principles of Effective Character Education In Journal of Moral Education 25(1): 93-100.

Levin, H. M. (2001). Studying Privatisation in Education. In H.M. Levin (ed.). Privatising Education. Can Marketplace Deliver Choice, Efficiency, Equity and Social Cohesion? Boulder: Westview Press.

McGinn, N. F and Welsh, T. (1999). Decentralisation of education: why, when, what and how? Paris: International Institute for Educational Planning.

Nyozov, S. (2003). Globalisation and Teachers' Life and Work: Case Studies from Rural Tajikistan. In H. Daun (ed.). World System, Globalization and Educational Change (Eight Cases). Stockholm: Stockholm University.

Ouis, P. (2002). Islamization as a Strategy for Reconciliation between Modernity and Tradition: Examples from contemporary Arab Gulf states. In Islam and Christian-Muslim Relations 13(3).

- Popkewitz, T. S. (2000). Reform as the Social Administration of the Child: Globalisation of Knowledge and Power. In N.C. Burbules and C.A. Torres (eds). *Globalisation in Education: Critical Perspectives*. New York: Routledge.
- Roald, A. S. (1994). *Tarbiya: Education and Politics in Islamic Movements in Jordan and Malaysia*. Lund: Lund Studies in History of Religions.
- Robison, R. (1996). The Politics of Asian Values. In *The Pacific Review*, 9(3): 309-327.
- Samady, S. R. (2001). *Education and Afghan Society in the twentieth century*. Paris: UNESCO.
- SCA, (2002a). School data.
- SCA, (2002b). *Reading and Writing Assessment of Afghan Primary School Children*. Not published paper.
- Sida (no date) *Education, Democracy and Human Rights in Swedish development co-operation*. Sida, Department for Democracy and Social Development, Education Division.
- Position Paper
- Slater, R.O. (1993). On Centralisation, Decentralisation and School Restructuring: A Sociological Perspective. In H. Beare and W. L. Boyd. (eds). *Restructuring Schools. An International Perspective on the Movement to Transform the Control and Performance of School*. London: The Falmer Press.
- Swedish Committee for Afghanistan (1998) *Workplan 1998/1999*. Peshawar SCA
- Tatto, M. T. et al, (2001). *Mexico: The Construction of National Identity Under Centralised Leadership*. In: W. K., Cummings, M.T., Tatto, & J., Hawkins (eds). *Values Education for Dynamic Societies: Individualism or Collectivism*. Comparative Education Research Centre. The University of Hong Kong.

Torney-Purta, J. and Hahn, C., H. (1988). Values Education in the Western European Tradition. In W.K. Cummings, S. Gupinathan and Y. Tomoda (eds). The Revival of Values Education in Asia and the West. New York: Pergamon Press.

UNICEF (2002). Rapid Assessment of Learning Spaces- Ministry of Education and UNICEF-Not published paper.

Walford, G. (2001). Privatisation in Industrialised Countries. In H.M. Levin (ed.). Privatising Education. Can Marketplace Deliver Choice, Efficiency, Equity and Social Cohesion? Boulder: Westview Press.

Winkler, D.R. (1993). Fiscal Decentralisation and Accountability in Education: Experiences in Four Countries. In J. Hannaway and M. Carnoy, (eds). Decentralisation and School Improvement. Can We Fulfil the Promise? San Francisco: The Jossey-Bass.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library